

GYVENTOJŲ IR FARMACIJOS SPECIALISTŲ POŽIŪRIS Į SKIEPIJIMOSI GALIMYBES VISUOMENĖS VAISTINĖJE

Rasa Juozapavičienė, Regina Motienė, Danguolė Grūnovienė

Kauno kolegijos Medicinos fakultetas

Raktažodžiai: skiepiai, vakcina, imunizacija, farmacijos specialistas.

Santrauka

Vakcinomis valdomų užkrečiamųjų ligų paplitimas – didelė visuomenės sveikatos problema. Visame pasaulyje imunizacijos strategija laikoma prioritetine. Kai kuriose pasaulio valstybėse: JAV, Kanadoje, Australijoje, Airijoje, Portugalijoje, Didžiojoje Britanijoje farmacijos specialistai gyventojus gali skiepyti vaistinėse. Skiepiai, kuriais gali skiepyti farmacijos specialistai, kiekvienoje šalyje skiriasi. Lietuvos Respublikoje sveikatos priežiūros ir farmacijos specialistai formuoja visuomenės požiūrį į skiepijimąsi, todėl svarbu išsiaiškinti gyventojų ir farmacijos specialistų požiūrį į gyventojų skiepijimą/si Lietuvos visuomenės vaistinėje. Tyrimo tikslas – atskleisti gyventojų ir farmacijos specialistų požiūrį į gyventojų skiepijimą/si Lietuvos visuomenės vaistinėje. Tiriamųjų grupę sudarė 224 gyventojai ir 144 farmacijos specialistai. Tyrimui atlikti buvo naudojama anketinė apklausa raštu. Tyrimas atskleidė, kad gyventojai pasitiki farmacijos specialisto teikiama konsultacija. Farmacijos specialistai ir gyventojai įžvelgia tas pačias rizikas skiepyti/is visuomenės vaistinėje – gydytojo vaistinėje nebuvimą, farmacijos specialistų žinių ir įgūdžių imunoprofilaktikoje trūkumą.

Įvadas

Imunoprofilaktika Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2002 m. rugsėjo 23 d. įsakyme Nr. 468 „Dėl imunoprofilaktikos atlikimo taisyklių patvirtinimo“ apibrėžiama kaip biologinių preparatų ir medicinos priemonių naudojimas siekiant padidinti žmonių atsparumą užkrečiamosioms ligoms. Ji yra laikoma viena didžiausių atradimų ir sėkmių žmonijos istorijoje [10]. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2017 m. balandžio 27 d. Nr. V-471 įsakymu Nr. 468 „Dėl imunoprofilaktikos

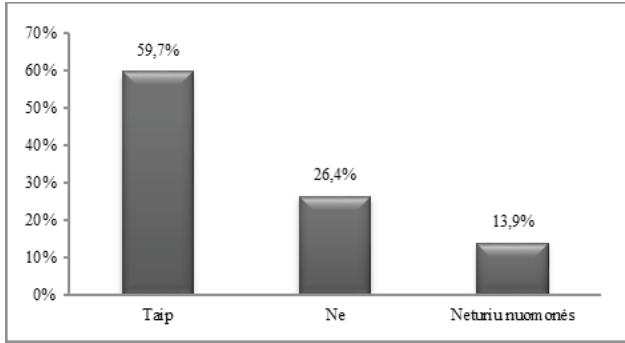
atlikimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimu, imunoprofilaktika atliekama asmens sveikatos priežiūros įstaigose, turinčiose įstaigos asmens sveikatos priežiūros licenciją, suteikiančią teisę teikti atitinkamas asmens sveikatos priežiūros paslaugas [6]. Ją gali atlikti gydytojai, slaugytojai ir akušeriai, kuriems tokią teisę suteikia jų kompetenciją reglamentuojantys teisės aktai. Skiepijimui naudojamasi vakcinomis, tai vaistiniai preparatai, turintys antigenų ir padedantys žmogaus organizmui pasigaminti apsauginių ir gynybinių medžiagų. Vakcinacija yra laikoma saugiausia ir patikimiausia apsauga nuo gyvybei pavojingų užkrečiamųjų ligų (infekcijų). Taip apsaugomas ne tik kiekvienas žmogus ir sukuriama saugi aplinka visuomenei [7].

Skiepijimas svarbus kiekvienos šalies ekonominio bei socialinio vystymosi veiksnys. Visame pasaulyje imunizacija įvardijama kaip prioritetinga sveikatos priežiūros sritis. Po skiepų žmogui susiformuoja imunitetas, jis apsaugomas nuo ligos ir jos komplikacijų.

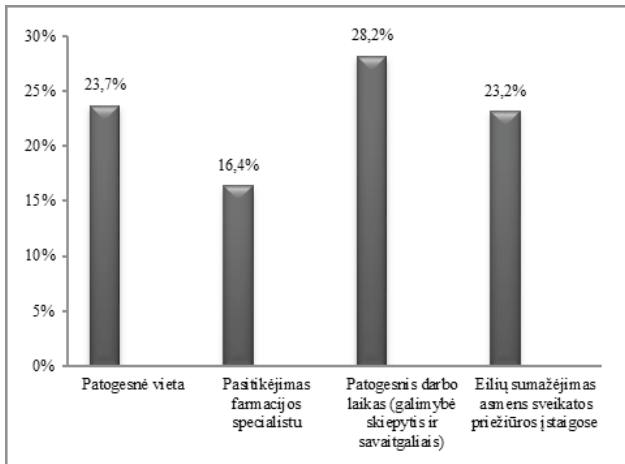
Lietuvoje imunoprofilaktikai skiriamas didelis dėmesys, pasiekta gerų rezultatų mažinant sergamumą užkrečiamomis ligomis, sukurta centralizuota profilaktinių skiepijimų apsaugos sistema. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2014 m. sausio 3 d. įsakymu Nr. V-8 „Dėl nacionalinės imunoprofilaktikos 2014-2018 m. programos patvirtinimo“ patvirtinta Nacionalinės imunoprofilaktikos 2014-2018 m. programa, kurios pagrindiniai uždaviniai: vykdyti profilaktinius vaikų ir suaugusiųjų skiepijimus nuo užkrečiamųjų ligų teisės aktų nustatyta tvarka; užtikrinti palankią vakcinomis valdomų užkrečiamųjų ligų epideminę situaciją; mažinti užkrečiamųjų ligų ir jų komplikacijų riziką pažeidžiamose gyventojų grupėse; sustiprinti vakcinomis valdomų užkrečiamųjų ligų epidemiologinę priežiūrą ir skiepijimo apimčių stebėseną [8]. Šiuo metu Lietuvoje vaikai skiepijami pagal Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro patvirtintą vaikų profilaktinių skiepijimų kalendorių (Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2015 m. birželio 12 d. įsakymas Nr. V-757), kuris yra pagrindinis dokumentas atliekant profilaktinius skiepus [9].

ULAC (2015) duomenimis, Lietuvoje kiekvienais metais atliekama apie 700-800 tūkst. vakcinų dūrių vaikams ir suaugusiesiems [7]. Visos vakcinos, kuriomis skiepijama Lietuvoje, yra saugios ir užregistruotos Europos Sąjungoje. Vakcinų saugumą užtikrina Lietuvos, Europos bei kitų šalių

ir žemynų vakcinų saugumo sistemos. Kaip ir kiekvienas vaistinis preparatas vakcinos gali turėti kontraindikacijas bei šalutines reakcijas į skiepą. Lietuvoje kasmet užregistruojama iki 100 nepageidaujamų reakcijų į skiepus. Lietuvos Respublikos Farmacijos įstatymo 2 straipsnio 28 punkte nepageidaujama reakcija apibrėžiama kaip: „Nenorimas, neigiamas žmogaus organizmo atsakas į vaistinį preparatą“. V. Usonis (2010) bendroms skiepavimo kontraindikacijoms priskiria hipersensibilizaciją atskiriems vakcinų kompone-

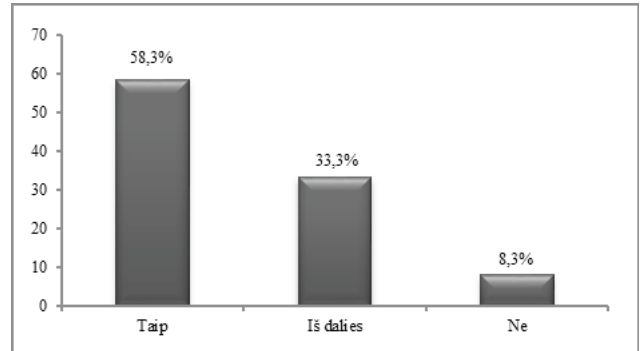
1 pav. Farmacijos specialistų požiūris į mokymąsi skiepyti (N=144)

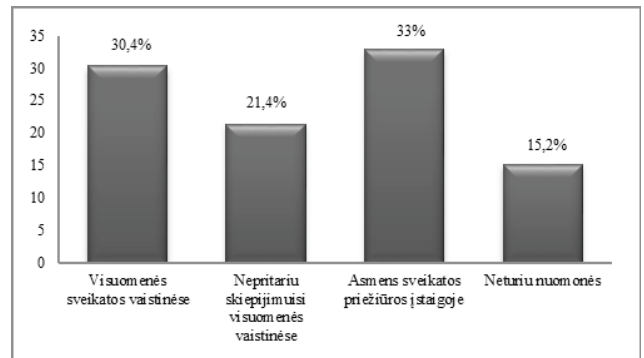
2 pav. Privalumai skiepijantis visuomenės vaistinėje (N=144)

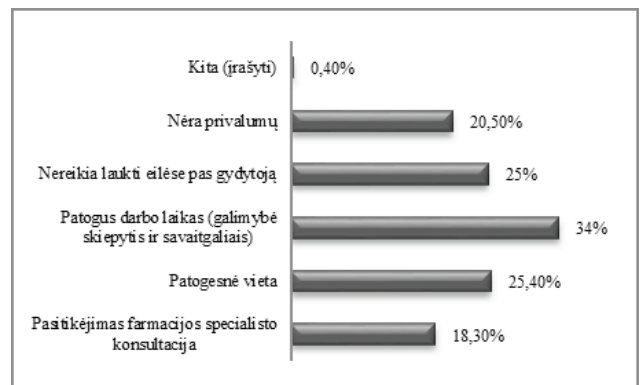
3 pav. Galima rizika, vakcinuojant visuomenės vaistinėje (N=144)

4 pav. Farmacijos specialisto konsultacijos poreikis dėl vakcinacijos (N=224)

5 pav. Gyventojų skiepimosi vieta (N=224)

6 pav. Skiepimosi visuomenės vaistinėje privalumai (N=224)

netams arba labai retas sunkias povakcinines reakcijas [10]. A. Laiškonis ir kt. (2003) nurodo šias bendras skiepavimo kontraindikacijas: karščiavimą, ūminę užkrečiamą ligą; alergiją vakcinoms komponentams (kiaušinio baltymui, stabilizatoriams); nėštumą ir imunodeficitą (gyvosioms vakcinoms) [5].

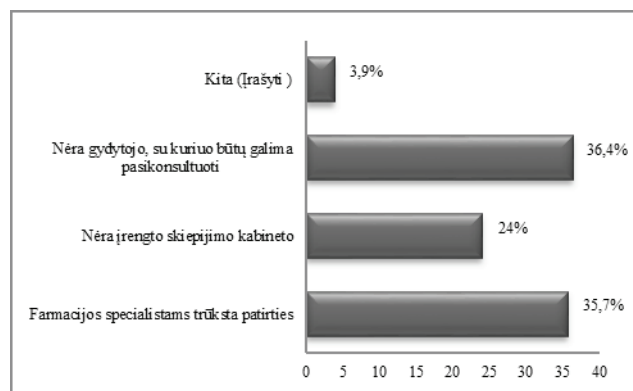
K. Žagminto ir kt. (2007) teigimu, skiepas gali sukelti tokių nepageidaujamų reakcijų kaip bloga bendra savijauta, apetito sutrikimas, jaučiamas silpnumas, galvos skausmas ar karščiavimas [11]. V. Usonis (2010) nepageidaujamas reakcijas suskirsto į tris kategorijas: vietines, kurių metu įskiepijimo vietoje atsiranda pakitimai, tokie kaip skausmas, paraudimas, patinimas; sisteminės (bendrosios), kurios pasireiškia karščiavimu, kai temperatūra pakyla aukščiau nei 38,5°C, silpnumu, apetito sutrikimu, galvos, raumenų skausmais; alergines reakcijas (anafilaksija ir anafilaksinis šokas, apalpinimas, traukuliai ir priepuoliai) [10].

Kai kurios pasaulio valstybės: JAV, Kanada, Australija, Airija, Portugalija, Didžioji Britanija leidžia farmacijos specialistams gyventojus skiepyti vaistinėse [1].

Skiepai, kuriais gali skiepyti vaistininkai, kiekvienoje šalyje skiriasi. Dažniausias skiepas, kuriuo gali skiepyti vaistininkai – gripo. Kanadoje vaistininkai gali skiepyti ne tik nuo gripo, bet ir nuo hepatito A arba B, vėjaraupių, juostinės pūslelinės, žmogaus papilomos viruso (ŽPV), stabligės, difterijos, pneumokokų sukeltos ligos [2]. Kanados vaistininkų asociacija, atlikusi tyrimą, nustatė, jog vaistinės labiausiai prieinamos sveikatos priežiūros paslaugų teikėjos, todėl yra puiki vieta suteikti vakcinacijos paslaugas.

Sveikatos priežiūros ir farmacijos specialistai formuoja visuomenės požiūrį į skiepimąsi, todėl labai svarbu tobulinti farmacijos specialistų kompetenciją imunoprofilaktikos klausimais ir visuomenėje formuoti teigiamą mokslo įrodymais pagrįstą požiūrį į profilaktinius skiepėjimus.

Tyrimo tikslas – atskleisti gyventojų ir farmacijos specialistų požiūrį į gyventojų skiepimąsi Lietuvos visuomenės vaistinėje.

7 pav. Skiepėjimosi visuomenės vaistinėje galimos rizikos (N=224)

Tyrimo objektas ir metodai

Tyrimo objektas – gyventojų ir farmacijos specialistų požiūris į gyventojų skiepimąsi visuomenės vaistinėje.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, anketinė apklausa. Tyrimo metu naudotas duomenų rinkimo būdas – apklausa raštu. Gauti tyrimo rezultatai statistiškai įvertinti naudojant SPSS (*Statistical Package for the Social Science*) programinio paketo 17.0 versiją. Straipsnyje pateikiami grafikai sudaryti naudojantis Microsoft Office 2010 programų paketo Microsoft Excel skaičiuokle.

Tyrimo dalyviai. Tyrime dalyvavo farmacijos specialistai ir bent kartą skiepyti, visuomenės vaistinėse besilankantys gyventojai. Respondentų anonimiškumas ir konfidencialumas buvo garantuotas.

Tyrimo rezultatai ir aptarimas

Tyrimo metu buvo gautos 224 gyventojų ir 144 farmacijos specialistų užpildytos anketos, kuriomis siekta išsiaiškinti gyventojų ir farmacijos specialistų požiūrį į galimybę skiepyti/s visuomenės vaistinėje, įžvelgiant privalumus ir galimas rizikas.

Didžioji dalis farmacijos specialistų sutiktų mokyti skiepyti, o keturi dešimtadaliai nepritaria arba neturi nuomonės. Daugumos farmacijos specialistų nuomone, skiepimas visuomenės vaistinėje padidintų jų darbo apimtį, tačiau naujai įgytos žinios apie vakcinaciją praplėstų jų kompetencijas, sustiprintų bendradarbiavimą tarp farmacijos ir sveikatos priežiūros specialistų (1 pav.).

Dauguma apklaustųjų farmacijos specialistų skiepyti visuomenės vaistinėje įžvelgia privalumus ir sutinka, jog būtų patogu, nes vaistinėje ilgesnės darbo valandos, patogesnė vieta (arčiau namų), vakcinacijos atlikimo reikėtų laukti trumpesnę laiką, nei asmens sveikatos priežiūros įstaigoje (2 pav.).

Tyrimo duomenimis, farmacijos specialistai teigia, jog visuomenės vaistinėje nėra skiepavimo kabinetų, jiems trūksta žinių ir įgūdžių atlikti vakcinaciją, nėra gydytojo konsultuoti. Dalis farmacijos specialistų skiepyti vaistinėje rizikos neįžvelgia (3 pav.).

Tyrimo rezultatai rodo, jog gyventojai linkę konsultuotis su farmacijos specialistais dėl vakcinų ir reikalingų skiepų. Tačiau dalis jų pirmenybę konsultacijoms teikia sveikatos priežiūros įstaigose dirbantiems gydytojams ir bendruomenės slaugytojams (4 pav.).

Vertinant tinkamiausią skiepams atlikti vietą, trečdalis gyventojų pritarė skiepėjimui visuomenės vaistinėse, trečdalis pirmenybę teiktų asmens sveikatos priežiūros įstaigose, likę – skiepėjimui visuomenės vaistinėse nepritaria arba neturi nuomonės (5 pav.).

Daugumos gyventojų nuomone, pagrindiniai skiepėjimosi

visuomenės vaistinėje privalumai: patogus darbo laikas (galimybė skiepytis ir savaitgaliais), patogesnė vieta (lengviau pasiekama, arčiau namų nei poliklinika), nereikėtų laukti eilės, pasitikėjimas farmacijos specialistu ir jo konsultacija. Penktadalis gyventojų neižvelgė jokių privalumų, labai maža dalis nesiskiepytų vaistinėje (6 pav.).

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad pagrindinės gyventojų įžvelgiamos skiepjimosi visuomenės vaistinėje rizikos: šalia nėra gydytojo, su kuriuo būtų galima pasikonsultuoti, farmacijos specialistams trūksta patirties, vaistinėje nėra įrengtų skiepavimo kabinetų. Kai kurių gyventojų nuomone, farmacijos specialistai gali sąlygoti didesnę vakcinų pardavimą, skiepai turi būti atliekami tik asmens sveikatos priežiūros įstaigose, arba neižvelgia jokios rizikos (7 pav.).-

Išvados

1. Imunoprofilaktika yra saugiausia, patikimiausia apsauga nuo gyvybei pavojingų užkrečiamųjų ligų (infekcijų), apsaugant kiekvieną žmogų ir sukuriant saugią aplinką visuomenei. Lietuvoje imunoprofilaktiką gali atlikti gydytojai, slaugytojai ir akušeriai teisės aktais nustatyta tvarka. Farmacijos specialistai skiepyti visuomenės vaistinėse pagal šalyje galiojančius teisės aktus teisės neturi.

2. Visi respondentai įžvelgia šiuos skiepyti/visuomenės vaistinėje privalumus: ilgesnės darbo valandos, patogesnė vieta (arčiau namų), vakcinacijos atlikimo reikėtų laukti trumpesnę laiką, nei asmens sveikatos priežiūros įstaigoje. Gyventojai pasitiki farmacijos specialistu ir jo teikiama konsultacija, tačiau yra ir neižvelgiančių jokių privalumų. Labai maža dalis gyventojų visuomenės vaistinėje nesiskiepytų.

3. Farmacijos specialistai ir gyventojai įžvelgia tas pačias rizikas skiepyti/visuomenės vaistinėje: gydytojo, su kuriuo būtų galima pasikonsultuoti, nebuvimą, farmacijos specialistų žinių ir įgūdžių imunoprofilaktikoje trūkumą, vaistinėje įrengtų skiepavimo kabinetų nebuvimą. Kai kurių gyventojų nuomone, farmacijos specialistai gali paveikti didesnę vakcinų pardavimą.

Literatūra

1. American Pharmacist Association. Twenty-year anniversary – seeking pictures of immunizing pharmacists in action, 2016.
2. Canadian pharmacists association. Pharmacist's role in flu vaccination, 2014.
3. FIP Congress. Role of the pharmacist in vaccinations. Country Study. Portugal, 2011.
4. Horta MR, Costa S. Immunisation delivery: a new service provided in Portuguese pharmacies. Part 2: first nationwide influenza immunisation campaign. Poster presented at FIP annual congress. 2009.

5. Laiškonis A., Bareišienė M.V., Budnikas V., Vėlyvytė D. Infekcinių ligų žinynas. Kaunas, 2003.
6. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2017 m. balandžio 27 d. Nr. V-471 įsakymo Nr. 468 (2002) „Dėl imunoprofilaktikos atlikimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo.
7. Užkrečiamųjų ligų ir AIDS centras. Dažniausiai užduodami klausimai apie skiepus. Vilnius, 2015.
8. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas „Dėl Nacionalinės imunoprofilaktikos 2014-2018 metų programos patvirtinimo“ Nr. V-8.
9. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2015 m. birželio 12 d. įsakymas Nr. V-757 „Dėl Lietuvos Respublikos vaikų profilaktinių skiepimų kalendoriaus patvirtinimo“.
10. Usonis V. Vakcinės ir skiepimas. Vilnius, 2010.
11. Žagminas K. Infekcinių ligų bendrosios epidemiologijos pagrindai. Vilnius, 2007.

POPULATION AND THE POTENTIAL OPPORTUNITIES FOR PHARMACEUTICAL PROFESSIONALS IN THE PUBLIC ATTITUDE TO THE PHARMACY

R. Juozapavičienė, R. Motienė, D. Grūnovienė

Key words: immunizations, vaccine, pharmaceuticals.

Summary

Vaccine-controlled prevalence of infectious diseases is a major problem of public health. Worldwide, immunization strategy is considered to be a priority. In some countries of the world: the USA, Canada, Australia, Ireland, Portugal, the UK, population can be vaccinated by the pharmaceutical professionals in pharmacies. Vaccines, that may be inoculated by the pharmaceutical professionals, differ in each country. Health care and pharmacy specialists in the Republic of Lithuania shape attitude of the public towards vaccination therefore it is important to find out the approach of residents and pharmacists towards immunization of population in the Lithuanian community pharmacy.

The aim of the study was to reveal the inhabitants and pharmaceutical professionals' approach to vaccination of population in the Lithuanian community pharmacy. The group of research subjects included 224 residents and 144 pharmaceutical professionals. The written questionnaire-based survey was used for investigation.

The research revealed that the residents rely on the consultation provided by a pharmacy specialist. Pharmaceutical professionals and inhabitants see the same risks in vaccinating or being vaccinated in a public pharmacy – absence of a physician in the pharmacy, pharmaceutical professionals lacking knowledge and skills in immunoprophylaxis.

Correspondence to: rasa.juozapaviciene@go.kauko.lt

Gauta 2017-10-12